

ROSTRA

ECONOMICA

INHOUD:

Menu	Redactie	pag. 1
S.E.F.-Mededelingen		" 2
Trap na	Redactie	" 3
Dr. J. Kreiken: of de wraak van een boekhouder F. v. Puffelen		" 3
Repeteren.....	B. Sarphati	" 8
Repeteren?.....	W. R. I. v.d. Does de Willebols	" 9
Repeteren geprolongeerd	Y. B. de Wit	" 11
Excursief		" 11
Economie in 16 tekeningen		" 14
Boekbespreking	R. Dingemans	" 15
Lijst van geslaagden		" 16
Bloempjes		" 16

Koopt en verkoopt Uw **STUDIEBOEKEN** bij

Boekhandel J. de Slegte

AMSTERDAM, KALVERSTRAAT 11-13 (Naast Rest. Winkels)
TELEFOON 32540

ZOJUIST VERSCHENEN:

A. HEERTJE, Het elasticiteitsbegrip in de theoretische economie. f 5.25

Dr J. H. C. LISMAN, Wiskundige propaedeuse voor economisten. f 24.—

De Academische Boekwinkel P. H. VERMEULEN
GRIMBURGWAL 13 t.o. 't BINNENGASTHUIS
AMSTERDAM-C. TEL. 48312-41674

**MAANDBLAD VOOR ACCOUNTANCY
EN BEDRIJFSHUISHOUDKUNDE**

Redactie:

Drs A. L. Brok, Prof. A. Goudekot, Dr A. Th. de Lange, Prof.
Dr J. L. Mey, Drs J. Modderaar, Prof. A. M. van Rietschoten,
Prof. Dr H. J. van der Schroeff, Drs P. J. van Sloten.

Het M.A.B. verschijnt maandelijks

behalve in de maand augustus. Men abonneert zich voor de
gehele jaargang.

Abonnement per jaar f 17.50

voor studenten en assistent-leden van het N.I.v.A. bestaat ge-
legenheid tot het nemen van een studie-abonnement tegen de
gereduceerde prijs van f 11.— per jaar.

Proefnummer zenden wij u op aanvraag gratis.

J. MUUSSES — UITGEVER — PURMEREND

Levering ook via de boekhandel

ROSTRA ECONOMICA

MAANDBLAD VAN DE STUDIEVERENIGING DER ECONOMISCHE FACULTEIT
VAN DE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Redactie: J. C. P. A. van Esch R. Snoeker A. Szász Y. B. de Wit	Redactie-adres: Rivierenlaan 28 ^B , A'dam-Z. (t.n.v. A. Szász) Administratie-adres: F. Hoek Laplacestr. 29, A'dam-O.	DECEMBER 1957 ZESDE JAARGANG NR. 24
--	--	--

F. Hoek

MENU

Wat te denken van Demoiselles de Cherbourg met sauce financière, Barbe de Capucin en daarbij een Mouton-Rothschild 1947? De vertaling van deze welluidende woorden geeft weinig opheldering, zo niet verwarring, want hoe de juffertjes van Cherbourg met dat financiële sausje overgoten zijn wordt bepaald niet duidelijker door de baard van een monnik er bij te slepen of het schaap Rothschild van geldelijke deelname te verdenken. Aan de vreemde taal ligt het niet, ook bij lezing van Nederlandse termen, die een spijkskaart kunnen sieren zult ge niet immer „O, ja” knikken en de geur reeds in de neus hebben. Of wel soms? Rode bareel met safran en grisbijksaus, spektakuw, sneeuweieren toe.

Indien de kok of de gérant U een klein commentaasje gaf, wat uitleg, U eventueel op een specialiteit voor de volgende week attent maakte, zoudt gij dit dan afwijzen? Zo ja, slaat dan deze bladzij om en valt met alle leesijver aan op S.E.F.-mededelingen en vervangingswaarde, want wat U hier verder zult lezen is bedoeld als een soort tip van de gérant.

Welnu! De S.E.F. kondigt een veelbelovend experiment thans officieel aan. Het gaat om kringen zonder kringverloop.

Wat de titel van van Puffelens bijdrage betreft, deze belooft zo niet een detective-fragment, dan toch minstens een spannend verhaal en wij menen dat elk discipel der Amsterdamse school dit relaas dan ook in één adem zal uitlezen. Twee dingen zullen hierbij opvallen.

Ten eerste, dat het hele artikel een nauwelijks verkapte boekbespreking is, waaruit blijkt, dat het lezen van vakliteratuur vruchtbaar kan werken op schrijverstalent. Ten tweede, dat de Amsterdamse school van wanten weet wanneer zij haar ideeën bedreigd ziet door wraakgierige aanvallers uit verre landen. Dat het pareren van de attaque op doelmatige wijze door jongeren, de spes facultatis, kan geschieden, moge als bewijs gelden voor de kracht en de hanteerbaarheid van de argumenten van de leer der vervangingswaarde.

Het repeteergeweer heeft driemaal geschoten en wij laten het aan de lezer om te beoordelen of het in de roos was.

Exkursief is, in gastronomische termen overgezet, een exclusieve „spécialité de la maison” en waarschijnlijk vooral voor hen, die bij het plukken der kruiden aanwezig zijn geweest.

Als de bespreking van de dissertatie van lector de Lange aanleiding geeft tot lezing van dit werk, zal ons doel van boekbesprekingen in deze goeddeels bereikt geacht mogen worden.

Collegebloempjes vormen een dessert, dat wellicht, als elke Hollandse zondagspudding, bij voorbaat lekker gevonden wordt, afgezien van de smaak.

Tot slot wil de redactie U vast attenderen op (of „lekker maken met”, zo ge wilt) het interview, dat zij zal hebben met de voorzitter van de faculteit naar aanleiding van de onlangs opgedoken stichting „De economische vakstudie voor Amsterdam”. Dit interview zal in de volgende Rostra Economica gepubliceerd worden.

Lezers, bon appetit!

Redactie

S.E.F.-Mededelingen

S.E.F.-secretariaat

Bij de aankondiging van de samenstelling van het S.E.F.-bestuur voor het studiejaar 1957-'58 in het vorige nummer van *Rostra Economica* is helaas het adres van het secretariaat onvermeld gebleven. Dit luidt: Sarpathistraat 135, tel. 741501.

Het S.E.F.-bestuur hoopt en verwacht, dat, nu de bekendheid van dit adres is prijsgegeven, menig S.E.F.-lid haar met menig waardevolle suggestie zal weten te bereiken.

Studiekringen

Het S.E.F.-bestuur heeft besloten om naast de gebruikelijke studiekeringen voor eerstejaars, die waarschijnlijk in februari geformeerd zullen worden (zie volgende *Rostra*), een beperkt aantal studiekeringen in het leven te roepen, die zich zullen specialiseren hetzij op de sociaal-economische stof (algemene theorie, leer van het geld etc.), hetzij op de bedrijfseconomische stof (scriptie, kostprijs, financiering) waarvan de kennis voor het candidaatsexamen vereist wordt.

Om de kwaliteit van deze studiekeringen op een hoog peil te kunnen handhaven wordt het aantal beperkt tot vier van iedere soort en het aantal deelnemers tot vijf per kring. Voorlopig zullen deze aantallen niet veranderd worden. Om de waarde van de kringen niet te ondermijnen is het vereist, dat alle deelnemers steeds op elke bijeenkomst aanwezig zijn. Het geringe aantal deelnemers per kring biedt zeker gelegenheid tot het maken van zodanige afspraken, dat dit mogelijk is.

Candidandi, die niet direct in een kring geplaatst kunnen worden komen op een wachtlijst en zullen op de hoogte gesteld worden van de mogelijkheid om in een kring opgenomen te worden zodra deze zich voordoet.

Iedere kring zal onder leiding staan van een kandidaat en ongeveer éénmaal per twee weken bijeenkomen.

Candidandi, die actief aan een dergelijke studiekring willen deelnemen, worden verzocht zich op te geven (onder vermelding van de soort studiekring en het tijdstip waarop men van plan is het tentamen of het candidaatsexamen te doen of, voor de deelnemers aan een bedrijfseconomische studiekring, de scriptie hoopt in te leveren) bij het secretariaat van de S.E.F.: Sarpathistraat 135.

Opgave wordt ook verzocht van can-

didaten, die bereid zijn om een dergelijke studiekring te leiden. Opgemerkt dient hier te worden, dat van diverse bevoegde zijden verklaard is, dat het leiden van een studiekring vaak veel profijt oplevert en dus alles behalve verloren tijd en moeite betekent.

Zij, die betrokken zijn bij één der vijf inmiddels reeds samengestelde kringen, behoeven zich vanzelfsprekend niet meer op te geven.

Nieuwe lectoren

Onlangs is onze Faculteit verrijkt met drie nieuwe lectoren:

De heer **A. B. Frielink** geeft administratieve organisatie en de controleleer. Openbare les: „De doelmatigheid van de administratieve arbeid”.

De heer **Tj. S. Visser** is benoemd tot lector in het belastingrecht. Hij wijdde zijn intreedere aan „Grensgebied van recht en onrecht: belastingtarieven”.

Tenslotte aanvaardde de heer **P. E. Venekamp** het lectoraat in de statistiek (voor candidandi) met een les over „Een nieuw hulpmiddel voor gemeentelijke economische politiek”.

Verzekering van stagiaires tegen kosten van ziekte en ongeval.

Stagiaires, die in het buitenland gaan werken, kunnen zich blijkens een circulaire van het ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid tegen de geldelijke gevolgen van ziekte en ongeval tijdens het verblijf buitenlands verzekeren in het kader van het door de studentenorganisaties in de verschillende landen gevormde International Student Insurance Scheme. In Nederland kan men zich hiervoor wenden tot de Foreign Student Service te Amsterdam, Oranje Nassaulaan 5. Bij deze verzekering wordt rekening gehouden met de eventuele verzekering, waarop men krachtens de wetgeving van het werkland uit hoofde van de dienstbetrekking recht heeft.

S.E.N., 7e jaargang no. 4. 30 oktober 1957.

S.V.W.: blad 190.

TRAP NA

Slechts zelden heeft de Redactie van Rostra de gelegenheid om ex cathedra te roddelen, en dan nog niet eens over hen, over wie zij dat het liefst zou doen.

Reinoud van Bemmelen's vertrek laten wij echter niet onbenut. De S.E.F., de Rostra-Redactie, ja de Faculteit als geheel hebben van hem geprofiteerd. Altijd was hij vol nieuwe plannen, die gelukkig niet alle gerealiseerd zijn (hoeveel assistenten zouden dan niet in één slag broodloos zijn geworden!). Veelzijdig waren zijn interesses. Zij uitten zich in uiteenlopende zaken als zijn kennis van het

Russische en in zijn vervolgverhalen in Rostra over de K.S.G. Het is geen wonder, dat in deze eeuw van specialisme sommigen gaarne een grotere homogeniteit in zijn uitingen hadden gezien, een contractie dezer uiteenliggende onderwerpen in één specialisme. Zo had hij, meenden zij, de afleveringen over de K.S.G. beter in het Russisch kunnen schrijven.

Wij geloven echter, dat wij door zijn werkwijze het optimale profijt hebben getrokken. Met name voor zijn werkzaamheden voor Rostra willen wij hem van onze kant het cum laude niet onthouden.

Redaktie

Dr. J. Kreiken: of de wraak van een boekhouder

Studenten in de eerste jaren van hun studie krijgen bij de colleges „kostprijs” zonder uitzondering de ervervende strijd voorgeschoteld, die die vervangingswaardetheorie heeft gevoerd met de boekhouder. Deze figuur, als belichaming van de traditionele theorie, ziet men uit het beoogd oprijzen als een ietwat stoffige figuur, bij het licht van een schamel oliepitje bezig met het klakkeloos optellen van paarden, koeien en varkens. Niet lang laat spreker de man echter ongestoord stumperen met zijn onevenwichtig telraam. Op een tactisch juist gekozen ogenblik wordt onze boekhouder onder algemene vreugde uit zijn lamentabele bezigheden weggesleurd, en op de kundige wijze door de enthousiaste docent gevoerd. Degenen, die hierdoor echter in de waan mochten zijn gebracht, dat het oude ras der boekhouders langzamerhand is uitgestorven, hebben het bij het verkeerde eind. Met een merkwaardige continuïteit blijken de boekhouders zich te reïncarneren en een bijzonder felle tegenwoordiger blijkt nu (op veilige afstand!) in Zuid-Afrika te zijn herrezen: Dr J. Kreiken, die van zijn herboorte kond doet in het essay „Objectieve winstberekening”. De wraakzucht van deze boekhouder blijkt al uit de ondertitel van zijn essay: „De gevaren van de vervangingswaardetheorieën voor onderneming en maatschappij” en uit de ondertitels van zijn hoofdstukken. O.a. vinden we daar: „Het falen der vervangingswaardetheorie in de Economische Winstberekening”, „Het falen der Vervangingswaardetheorieën in een Dynamische Markt voor één Onderneming”, „Tekortkomingen en Gevaren van de Conjunctuurleer en Conjunctuurpolitiek der Vervangingswaardetheorieën”.

Dat voor Dr Kreiken niet ten onrechte de naam „boekhouder” is gebruikt, moge,

behalve uit talrijke sympathiebetuigingen aan het adres der traditionele methode, blijken uit het winstbegrip, dat Kreiken hanteert.

„Winst”, zegt hij met nadruk op bladzijde 91, „is het positieve verschil tussen 'historische' kostprijs en 'historische' opbrengstprijs uitgedrukt in de algemene rekeneenheid, het geld.” Dr Kreiken is echter geen volkomen natuurgetrouw evenbeeld van de zo getergde boekhouder; dit valt op te maken uit het feit, dat hij bij fluctuaties in de geldwaarde een correctie op de calculatie wil aanbrengen door het werken met een algemene prijsindex. Dit is geen vondst van Dr Kreiken, hetgeen hij ruitelijk erkent. Het werken met een fictieve, waardeevaste geldeenheid, waar deze methode op neer komt, is naar zijn vaste overtuiging „de enig juiste van economisch-wetenschappelijk standpunt bezien”. Bovendien blijft — we geven nog steeds het woord aan Dr Kreiken — door deze calculatie het geïnvesteerde vermogen in reële zin gelijk, waarmee hij bedoelt, dat het vermogen dezelfde reële koopkracht behoudt. Zijn winstconceptie komt dan ten slotte hier op neer, dat van winst eerst sprake kan zijn, als het reële vermogen in tact is gebleven. Daarnaast stelt hij, dat winst of verlies pas werkelijk optreden bij volledige marktbehandelingen, d.w.z. inkoop en verkoop, en hij verwijt dan aan de vervangingswaardetheorie, dat zij haar transactiewinst berekend op een fictieve ruilhandelings op de inkoopmarkt op het moment van de verkoop. Positieve en negatieve economische voorraad zijn volgens

-----
*) Dr J. Kreiken: Een essay over de Objectieve Winstberekening en de Gevaren van de Vervangingswaardetheorieën voor Onderneming en Maatschappij. De Erven F. Bohn N.V. — Haarlem. 1957.

Kreiken onvoltooide markthandelingen en dienen daarom buiten de berekening van periodieke winst of verlies gehouden te worden. Impliciet, en dat blijkt niet alleen hier, verwijst hij de leer van de vervangingswaarde naar het terrein van de science-fiction, en propageert zijn „gecorrigeerd-historische” methode van winstberekening dan als objectief en exact, veilig, fictieloos, snel en eenvoudig berekenbaar, eenvoudig controleerbaar (voor de belastingdienst), makkelijk hanteerbaar voor de moderne anticyclische conjunctuurpolitiek, kortom, en hier haalt hij Prof. Limperg aan, dit is een methode die bekoort door haar eenvoud.

Kreiken brengt zijn visie op een frisse, aggressieve wijze, zonder behept te zijn met de vaak slaapwekkende wetenschappelijke weifelmoedigheid, en dit samen met heldere stijl en korthed van formulering maakt zijn essay prettig leesbaar. Als een van de voordelen van zijn eigen theorie noemt hij bovendien de verlichting van de studie der studenten, zodat ook uit dien hoofde het lezen van zijn boekje plezierig is. Ook prikkelend is zijn opmerking dat zijn winstberekening veel personeel in administratie overbodig maakt: hier bedreigt hij dus ongewild tal van economen met het crisisbeeld van de trambalcons. Maar afgezien van deze bijkomstige factoren is een theoretische strijd boeiend en daarom waard mee kennis te maken.

Hij valt de leer der vervangingswaarde, zoals al uit de titels der hoofdstukken blijkt, onvervaard aan en tornt aan al haar aspecten: haar grondslag, haar uitvoerbaarheid en haar gevolgen.

Het belangrijkste punt is natuurlijk de grondslag van de vervangingswaarde. Immers, mocht die wetenschappelijk niet deugen, dan wordt de hele theorie tot een kunstleer, en juist aan dat odium heeft de school van Limperg altijd trachten te ontkomen. In zijn „Woord vooraf” nu, suggereert Kreiken dat onze theorie bij een vooringenomen standpunt inzake de bovenbouw een „economisch” fundament **construeert** door termen uit de economische denksfeer te gebruiken, en daarna die bovenbouw weer logisch uit het fundament af te leiden. Dit zou inderdaad een euvel bezigheid zijn. Gebeurt het echter ook? Hierop willen we even ingaan. Kreiken stelt de fundering van de vervangingsleer als volgt voor: „Limperg baseert dus zijn waardeleer op het economisch motief, welk leidt tot een bewust zoeken naar arbeidsverdeling. Die arbeidsverdeling impliceert ruil. De eis der continuïteit van deze arbeidsverdeling volgt uit de permanentie der behoeften. In een regelmatig productieproces, waarbij zelfstandige bedrijfshuishoudingen of productiecellen ontstaan waarbinnen een

collectiviteit van produktiemiddelen aanwezig is, dwingt iedere eenheid produktiemiddel, die de voorraad verlaat tot vervanging. De collectiviteit der produktiemiddelen, zo ook de productiecel, dient in tact te blijven, zowel voor de eigenaar der produktiemiddelen als voor de maatschappij als geheel, en hieruit volgt, volgens Limperg, de noodzakelijkheid om als het werkelijk economisch offer de vervangingswaarde op het kritisch moment van de ruil aan te rekenen. Zo is de vervangingswaardeleer in diepste wezen gefundeerd op het economisch motief en hiermee acht de vervangingswaardeleer haar economisch-wetenschappelijke grondslag bewezen.”

Kreiken voert hier dan tegen in, dat dit soort continuïteit elke economische grondslag mist, en concretiseert zijn bovenvermelde suggestie dan zo, dat a priori gesteld is, dat de inkomensbron (in de vorm van concrete produktiemiddelen) in stand moet worden gehouden, en dat met het oog daarop de fundering geconstrueerd is.

Kreiken's samenvatting van de grondslag van de leer der vervangingswaarde komt dus kort gesteld hierop neer, dat deze de eis tot handhaving van het bedrijf in de vorm van concrete kapitaalgoederen afgeleid zou zien uit de maatschappelijke eis tot instandhouding van de continuïteit, en dat hieruit noodzakelijk volgt om als het werkelijk economisch offer de vervangingswaarde op het kritisch moment van de ruil te beschouwen. Hier glijdt Kreiken o.i. echter lelijk uit, omdat hij de maatschappelijke eis tot continuïteit (in feite dus de eis van de consumenten als geheel gezien en zich openbarend in de permanentie der behoeften) rechtstreeks overplant op het individuele bedrijf, die dan als middel daartoe de vervangingswaarde zou moeten hanteren. Maar die overplanting gaat niet rechtstreeks.

Maatschappelijk gezien is het inderdaad juist, dat de permanentie der behoeften een continuele stroom van produktie vereist, maar dáárom moet niet tegen vervangingswaarde worden gewaardeerd. Ook de vervangingsverplichting kan niet rechtstreeks uit de maatschappelijke eis tot continuïteit worden afgeleid. De ondernemer produceert niet óm in de maatschappelijke behoefte aan één of ander produkt te voorzien, maar produceert om via die voorziening in een maatschappelijke behoefte een inkomen te verwerven. Scherp redenerend zal men moeten zeggen: gegeven de min of meer regelmatige stroom der produktie (die de vervangingsmogelijkheid schept) kan een producent maar twee waarderingen voor een goed koesteren, nl. de opbrengst- en de vervangingswaarde, waarvan de kleinste bepalend is. Dit volgt rechtstreeks uit de waarde-analyse van de Oostenrijkse

School. Zolang de vervangingswaarde lager is dan de opbrengstwaarde is voortzetting van de produktie voor de ondernemer rationeel, m.a.w. is vervanging rationeel. Bij de N.V. zou men dan zelfs van een vervangingsverplichting kunnen spreken (verplichting van de bewindvoerder) omdat anders aan de eis van de aandeelhouders (voor zover mogelijk continueel inkomen te ontvangen) onnodig afbreuk wordt gedaan. Voor het bedrijf, waar eigenaar en bewindvoerder één persoon zijn, kan men misschien beter niet van vervangingsverplichting spreken, als vervanging rationeel is, omdat het dan schijnt alsof weer die maatschappelijke eis hierachter steekt. Vervangt hij niet en verbreekt hij dus onnodig de continuïteit dan handelt deze man oneconomisch — hij laat te behalen voordeel schieten.

Vervangingswaarde noch vervangingsverplichting blijken dus instrumenten te zijn van een leer, waarmee sociaalvoelende lieden een wenselijkheid trachten te verwetenschappelijkten. De grondslag van de leer der vervangingswaarde is wel degelijk economisch-wetenschappelijk juist, en geen socio-politiek imperatief, zoals Kreiken poneert. Kreiken heeft de theorie dus niet goed begrepen. Niet óm de kapitaalgoederenvoorraad in tact te houden wordt de vervangingswaarde gebezigd, maar het in tact blijven is juist een gevolg der vervangingswaarde (dit alles natuurlijk onder voorbehoud, dat de opbrengstwaarde hoger is).

Nu de grondslag van de theorie dus „in tact” gebleven is, krijgt het betoog van Kreiken een minder gevaarlijk karakter. Wortels en stam zijn gered; dat Kreiken hier en daar een takje afkapt, doet er dan minder toe. Elke theorie heeft ten slotte zijn Schönheitsfehler. Zo stelt Kreiken, die een objectief winstbegrip voorstaat, dat de vervangingswaardetheorie hieraan onmogelijk kan voldoen door de vele subjectieve elementen, die aan het bepalen van het economisch offer kleven.

Hij richt bijvoorbeeld een pijl op de stelling van Prof. Mey (Bedrijfsbegroting en Bedrijfsbeleid, blz. 163), dat de vervangingswaarde buiten de bewindvoerder om tot stand komt. Kreiken zegt dan, dat dit alleen geldt voor de marktform van homogene atomistische concurrentie, waar dus de enkele koper of verkoper geen invloed op de prijs heeft. Maar gezien het feit, dat dit praktisch nooit voorkomt, heeft de individuele koper dus wel invloed op de prijs, en komt de vervangingswaarde niet buiten de bewindvoerder om tot stand. Op zeer hoog, abstract niveau kunnen we de heer Kreiken hier „touché!” toefluisteren, maar het lijkt ons, dat bij terugkeer in de realiteit dit bezwaar niet van grote betekenis is.

Elders merkt Kreiken op hoe subjectief de schattingen van de levensduur van een

kapitaalgoed wel zijn, en concludeert dan rhetorisch: „(Ten aanzien van objectieve exactheid)... komt hier iedere vervangingswaardetheorie aan haar grens...” Nu is dit wel een erg doorzichtige vergaloppering, want welke theorie men ook neemt, een schatting van de levensduur van duurzame produktiemiddelen is onontkoombaar. Dit brengt met zich mee, dat het op het eerste gezicht zo gave objectieve winstbegrip van Kreiken, toch lang niet waterdicht is. We kunnen immers moeilijk aannemen, dat Dr Kreiken de perfect foresight in pacht heeft.

Maar niet alleen de eis tot schatten van de levensduur van duurzame produktiemiddelen brengt een subjectief element in Kreiken's theorie. Uitgaand van zijn stelling, dat er alleen van winst sprake is als het reële vermogen (de hoeveelheid economische beschikingsmacht dus) in tact gebleven is, kunnen we opnieuw een subjectief element in zijn winstopvatting aanwijzen. We raken dan wel wederom op de hoge Olympus der abstractie, maar aangezien Kreiken de vervangingswaarde ook vaak vandaar onder schot neemt, mag dat geen beletsel zijn. Of het reële vermogen in tact gebleven is, kan Kreiken alleen bepalen met indexcijfers, die de koopkrachtwijziging van het geld uitdrukken. Nu is een indexcijfer lang niet onfeilbaar, m.a.w. het kan alleen een benadering geven. Iedere prijswijziging doet immers in principe een gewichtenwijziging ontstaan, afgezien nog van het feit, dat op wat langere termijn gezien, nieuwe artikelen hun entree maken, en dus eigenlijk een nieuw indexcijfer nodig wordt. Veel erger gooit Kreiken echter zijn eigen glazen in door voor te stellen de indices van overheidswege vast te laten stellen, die dan in verband met haar belastingpolitiek die indices zou mogen manipuleren!

Tot besluit laten we Dr Kreiken zien in zijn aanval op de vervangingswaardeleer uit conjunctuurpolitiek standpunt. Hij verwijt de vervangingswaardeleer ten eerste een zekere mate van bewustzijnsvernauwing, door het „foute” calculeren een veel te grote rol in het conjunctuurgebeuren toe te kennen. Als voorbeeld haalt hij dan de grote crisis van 1929 aan, waar een crisis volgde op een periode van nauwelijks noemenswaardige prijsstijgingen, m.a.w. op een periode die geen gelegenheid tot fout calculeren bood. En zelfs ingeval van een prijsstijging over de hele linie, betoogt, Kreiken, liggen de oorzaken daarvan in de tijd, dat er van inflatie nog geen sprake was. In dit verband verwijt hij ten tweede aan de leer van de vervangingswaarde, dat ze hausse en inflatie, baisse en deflatie door elkaar haalt.

Dan begaat Kreiken echter een slordigheid. In zijn enthousiasme te bewijzen, dat zelfs in een inflatieperiode de traditionele winstberekening de conjunctuur niet

extra stimuleert en niet harder naar de afgrond doet hollen, komt hij tot de volgende redenering: bij de historische kostprijberekening komen er inderdaad hogere winsten uit de bus dan bij de kostprijberekening naar vervangingswaarde. Het verschil tussen beide winsten leidt volgens Kreiken echter niet tot een te hoge vertering voor het volle bedrag. Maatschappelijk gezien wordt dit „additionele” inkomen weer ten dele tot besparingen ($Y = C + S$). Maar indien, wat waarschijnlijker is, de inflatiewinst binnen het het bedrijf wordt gehouden, en bij beide winstberekenningsmethodes een gelijk dividendpercentage wordt uitgekeerd, dan betekent dit niet, dat de consumptie niet wordt aangewakkerd. Nu wordt de inflatiewinst immers geïnverteerd (dat het geld in een oude kous wordt opgeborgen is natuurlijk een irrealistische veronderstelling), hetgeen bij een andere categorie inkomensstrekkers een „additioneel” inkomen doet ontstaan. Dit wordt eveneens weer tot $C + S$. Kreiken wil dus zeggen, dat inhouding of uitkering van de inflatiewinsten, zij het via verschillende wegen, een gelijk effect hebben.

Nu erkent Kreiken, dat bij volledige uitkering van de inflatiewinst het bedrijf voor continuatie op hetzelfde peil direct bankcrediet nodig heeft: dit betekent dus geldschepping ter grootte van ongeveer het uitgekeerde bedrag aan inflatiewinst (dat in feite onder de kiem der vervangingsverplichting stond). De uitgekeerde inflatiewinst wordt bij de aandeelhouders weer ten dele tot S . Bij de vervangingswaardeleer is de inflatiewinst binnenshuis gehouden voor investering. Hij zegt dan, en hier ligt o.i. zijn slordigheid, dat er geen verschil in uitwerking is tussen de historische en de vervangingswaarde winstberekening, want de inflatiewinst, die ten dele tot S geworden is vermindert immers de noodzaak tot geldcreatie. Maar dat klopt niet! Afgezien van het feit, dat het S gedeelte van het „te grote” inkomen van de aandeelhouders niet noodzakelijk-kerwijs een vermindering van de noodzaak tot geldcreatie met zich meebrengt, is dit S gedeelte in elk geval kleiner dan de geldcreatie (of rekent Kreiken met een marginale spaarquote van 1.?). Er is dus wel verschil!

Daarnaast werkt de schijnwinst altijd nog grotere investeringen in de hand (door de te rooskleurige verwachtingen) dan de kleinere winst berekend op basis van de vervangingswaardetheorie, welk verschijnsel Kreiken min of meer weg-moffelt.

Het blijft dus inderdaad onloochenbaar, dat de winstberekening op basis van de vervangingswaarde de conjunctuur afremt, zij het dan minder simpel, dan Kreiken de aanhangers van deze theorie in de mond legt. Iets anders gebeurt ech-

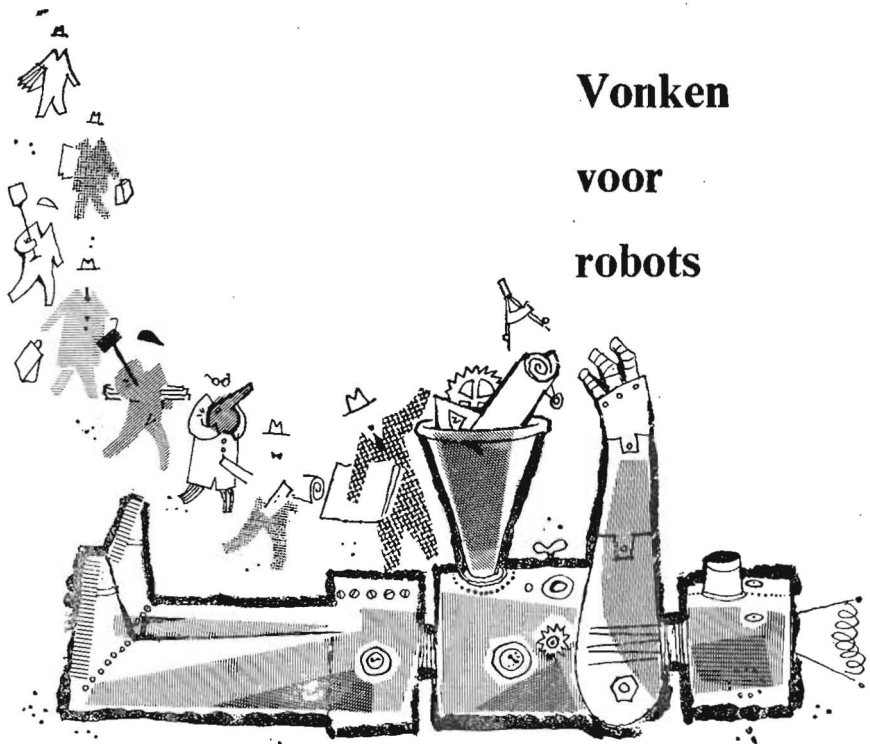
ter bij de anticyclische begrotingspolitiek van de overheid, die berust op het onttrekken, respectievelijk inspuiten van koopkracht, al naar gelang de conjunctu-rele situatie. Daar zou men kunnen stellen, dat als de fiscus de winstberekening op basis van de vervangingswaarde accepteert, dit **practisch** de greep van de overheid op de geldstroom vermindert. Kreiken wijst hier ook op, en betoogt, dat (in de hausse) het belastbare inkomen vermindert. Bij de historische winstberekening immers zijn de winsten, en dus het belastbare inkomen, in de hausse groter, en in de baisse kleiner dan bij de vervangingswaardeleer. Automatisch (zonder verandering in de belastingtarieven) krijgt de overheid bij de traditionele methode in de hausse een groter deel van de geldstroom in handen. **Theoretisch** zou de overheid, als zij het winstbegrip van de vervangingswaarde fiscaal zou accepteren, aan deze moeilijkheid kunnen ontkomen door haar belastingtarieven te variëren. Dit zou echter telkens tot een moeizame parlementaire procedure aanleiding geven, en het is zelfs zeer de vraag of het parlement hogere belastingen zou toestaan. Op deze praktische moeilijkheid wijst Dr Holtrop bv. in zijn rede voor de Vereniging voor de Staatshuishoudkunde.

Kreiken maakt in zijn betoog, dat ons hier grotendeels juist toeschijnt, nog een fout. In de hausse, zegt hij, is het voor de bedrijven, die de traditionele methode blijven volgen onrechtvaardig als de overheid fiscaal de winst op basis van de vervangingswaarde zou toestaan. Hier is natuurlijk van onrechtvaardigheid geen sprake. Al zouden de bedrijven intern, volgens de traditionele methode tot een hoger winstbedrag komen, **fiscaal** zouden ze een lagere winst moeten berekenen, en betalen dus geen cent meer belasting dan het bedrijf, dat ook intern zijn winst volgens Limpers opvattingen calculeert.

Overzien we de pogingen, die Dr Kreiken door zijn hele boek heen doet, de vervangingswaarde uit het zadel te lichten, dan kunnen we hoogstens zeggen dat hij een paar schrammetjes heeft veroorzaakt. De stam is nergens aangetast: alleen enkele vruchten bleken wormstekig te zijn. Dr Kreiken zelf is er echter minder goed aan toe: aan zijn theorie kleven in principe dezelfde fouten als aan de gewone traditionele methode. De boekhouder heeft opnieuw gefaald, ook al rekent hij in plaats van met een onevenwichtig telraam nu met een defecte tabelleer-machine. Kreiken doet zelfs in het verre Zuid-Afrika nog steeds niets anders dan gecorrigeerde struisvogels, schapen en aardvarkens optellen. Maar laat hem bij de treurige bezigheid deze gedachte tot troost zijn: old bookkeepers never die.

F. van Puffelen

Vonken voor robots

Sinds de moderne techniek zijn intrede deed, is er op deze roerige aardkorst veel groots tot stand gekomen . . . en nooit tevoren in de geschiedenis is het aangezicht der wereld in zo korte tijd zó van uitdrukking veranderd.

Het leven heeft, ondanks de bedingen die men wel eens aanvoert tegen de machines, die uit de schoot der techniek voortkomen, veel aan gehalte en gerief gewonnen. Ook de produkten die Unilever brengt - margarine, vleeswaren, wasmiddelen, soepen, schuurpoeders - danken hun hoge kwaliteit mede aan de „techniek”. Machines, automa-

ten . . . (straks robots?), ze brengen ook in Unilever veranderingen te weeg van soms revolutionaire aard.

Maar wat er ook moge veranderen, de mens zelf blijft met zijn denkkraft en scheppend vermogen de spil van het gebeuren, of dit nu plaats grijpt in de tijd van de eerste luchtballons of van de eerste kunstmanen. Hij geeft de vonk die de „robots” zelf nimmer zullen opbrengen. De kwaliteit van zijn denken en weten is van verstreckende betekenis voor een wereldbedrijf als Unilever, dat in meer dan 50 landen de mensen voorziet van eerste levensbehoeften.

REPETEREN

Enige tijd geleden verscheen in Rostra een artikel over dit onderwerp van de hand van de Heer Y. B. de Wit, met de tendens waarvan ik het in vele opzichten niet eens ben. Zonder hier gedetailleerd mijn kritiek op dit epistel neer te schrijven, wil ik in het onderstaande mijn gedachten over enige problemen rond het repeteren globaal weergeven. Ik hoop, dat dit mag bijdragen tot een beter begrip voor zowel de repetent als de repetitor.

Voorop gesteld dient te worden, dat men repeteren niet bij voorbaat kan veroordelen uit hoofde van een zeker al of niet misplaatst gevoel van meerderwaardigheid ¹⁾ en/of wetenschappelijk snobisme. Aan de andere kant dient men het repeteren ook niet zonder meer te loven en te stimuleren. Er moet n.l. aan zekere voorwaarden zijn voldaan, wil repeteren nuttig zijn en aanspraak kunnen maken op verbeterde studieresultaten in de ware zin des woords.

De belangrijkste hiervan is, dat repeteren niet in de eerste plaats mag geschieden om zo snel mogelijk en met een minimum aan inspanning voor een bepaald tentamen of examen te slagen. Is dit wel het geval, dan heeft repeteren uitsluitend tot gevolg, dat de Universiteit meer ecomen met een uiterst oppervlakkige kennis en — wat veel erger is — zonder werkelijk diepgaande studie achter de rug aflevert.

Vorrweg het meeste nut van een academische opleiding in het algemeen, en van de economische in het bijzonder is toch, dat men door intensieve bestudering van meestal theoretische vraagstukken de zo noodzakelijke basis krijgt om in staat te zijn tot het zelfstandig oplossen van praktische en/of theoretische problemen. De vakkennis, die men heeft opgedaan, is vanzelfsprekend nuttig en vaak onmisbaar, maar nooit hoofdzaak en zeker niet alleen-zalig-makend. Vakkennis alleen is niet voldoende om tot een gezond en kritisch oordeel te kunnen komen.

Hiermede is hij, die uitsluitend repeteert om zo snel mogelijk door zijn studie heen te zijn ²⁾, m.i. bij voorbaat veroordeeld. En met hem tevens de repetitor, die aan deze wens van helaas vele studenten toegeeft. In dit verband betreur ik ten zeerste de volkomen misplaatste reclame van een repetitor, dat hij in een bepaald, vaststaand aantal lessen slagen voor een tentamen min of meer garandeert. Het getuigt van een onserieuze inslag en doet de naam van de repetitor geen goed. Rekening houdend met de uiteenlopende graad van intelligentie en aanleg van de mens kan men niet stellen, dat een ieder binnen een bepaald aantal lessen slagen kan.

Er zijn gelukkig echter ook andere studenten en andere repetitoren, al zijn de laatsten inderdaad dun gezaaid. Positief gesteld dient het doel van repeteren te zijn: verdieping van de studie, om zodoende meer profijt van de opleiding te hebben en tot een beter studieresultaat te komen. Heeft dit tevens verkorting van de studietijd tengevolge, dan is dit een prettige bijkomstigheid. In deze zin heeft de repetitor een zeer belangrijke taak. Het bestuderen van de stof, bij voorkeur in groepsverband, onder leiding van een wetenschappelijk integere econoom, is buitengewoon nuttig en vaak onmisbaar om van de studie ten volle te profiteren.

De repetitor, die dit inderdaad als zijn taak ziet, neemt hiermede echter iets op zich, wat feitelijk een belangrijk element van de studie **binnen** de faculteit dient te zijn. Door de structuur van onze faculteit is echter aan dit noodzakelijke onderdeel van de opleiding in het geheel geen plaats ingeruimd. De economische faculteit doet haar naam in zoverre geen eer aan, dat de optimale kwantitatieve verhouding van docenten en studenten volkomen zoek is. Vandaar, dat ik onder de huidige omstandigheden een goede repetitor als een onmisbare aanvulling op de studie zie. Zodra de faculteit door rui-

AMSTELODAMUM

Leverancier v.h. Amst. Stud. Corps

Bureau voor type- en stencilwerk. Gespecialiseerd in de verzorging van scripties, dictaten, convocaties, programma's, etc.

ONS DEVIES: MET SPOED ÉN GOED

O. Z. Achterburgwal 212 t.o. Oudemanhuispoort - Tel. 43443

mere financiële mogelijkheden in staat gesteld wordt een aantal goede, en dus ook goed betaalde assistent-docenten aan te stellen, houdt de functie van een repetitor op en zal dit instituut ook voor het grootste deel verdwijnen³⁾.

Het is ook hierom zo dringend noodzakelijk, dat de faculteit haar taak in deze niet langer verwaarloost, daar vele studenten financieel niet in staat zijn het honorarium van een repetitor, dat m.i. zeker niet te hoog is, te betalen. Weliswaar zijn er repetitoren, die met de financiële omstandigheden van de student ernstig rekening houden, maar zodoende wordt de sociale taak van de Universiteit op de schouders gelegd van de repetitor, terwijl hij deze eigenlijk niet kan dragen.

De oplossing van het hele probleem zou zijn een ingrijpende reorganisatie van het seminarium. Geen „Seminarium

voor de Bedrijfshuishoudkunde”, maar een „Seminarium van de Economische Faculteit”. Plaatst men aan het hoofd hiervan een goed betaald conservator, bij voorkeur uit de kringen van de integere repetitoren, met ruime bevoegdheden en financiële middelen, dan kunnen vele problemen voor onze faculteit, waarvan het repeteren er slechts één is, worden opgelost.

B. Sarphati, ec.drs.

Den Haag, november 1957.

-----

1) „Repeteren? Dat heb ik niet nodig.”

2) De man, die „doctoraal” i.p.v. economie studeert.

3) Men dient hierbij wel te bedenken, dat de instelling van student-assistenten, die studiediekringingen leiden, slechts een lapmiddel is. Het is echter goedkoop!

REPETEREN?

Een vorig nummer van Rostra werd versierd met een artikel van de heer Y. B. de Wit, dat bovenstaande titel droeg, zonder vraagteken. We mogen verheugd zijn dat een zo belangrijk verschijnsel als het repeteren aldus eens onder de algemene aandacht werd gebracht. Het lijkt echter wel nodig enige notities bij dit artikel te plaatsen.

Laat ik voorop stellen dat dit onderwerp onmogelijk tot haar recht kan komen, als niet tevens de docenten, de inrichting der studie aan onze faculteit en de reacties der studenten op deze inrichting erbij worden betrokken. In genoemd artikel gebeurt dit hier en daar, maar hier en daar worden ze danig door elkaar gehaald.

De studie-inrichting, die aan onze faculteit is vastgesteld, is bedoeld als de meest efficiënte manier om ons, studenten, de economische theorie binnen te leiden. Anders: het doel is overdracht van economisch inzicht van professoren op studenten. Wanneer zich, naast deze formele methode, een instituut vormt dat hetzelfde doel nastreeft, dan kan er aan drie zijden iets haperen. Het is mogelijk dat de didactiek der docenten niet evenredig is aan hun wetenschappelijke gaven; het is verder mogelijk dat er aan de studenten-zijde iets is veranderd in vergelijking met vroeger; tenslotte is het denkbaar dat de gevolgde methode (studie-inrichting) niet meer voldoet.

Wanneer gemeld wordt dat het repeteren een steeds groter plaats begint in te nemen in onze wetenschappelijke opleiding (een bewering die ik graag onder het signatuur van De Wit laat, die misschien meer informatie hierover bezit),

dan is het mij onmogelijk te bedenken dat dit toegerekend zou kunnen worden aan de zijde der docenten. Een docent is natuurlijk steeds, niet alleen sinds de oorlog, een amphibisch wezen geweest. Hij was nooit zozeer te Leiden, Amsterdam of Delft gevestigd, als wel op de Olympus, het schemerland van de geest waar het gesprek der goden zich ongestoord voortzet. Deze omstandigheid (het uitblinken op de Olympus) hoeft niet samen te gaan met didactische gaven; het zou zelfs verwonderlijk zijn als dit regel was. Dat na de laatste oorlog dit echter plots zou zijn opgevallen, is echter een veronderstelling die we moeten buitensluiten.

Er blijven twee mogelijkheden over. De eerste was: er is aan de studentenkant iets veranderd. De tweede: de gevolgde methode voldoet niet meer. Wanneer dit laatste het geval mocht zijn, dan moet dit haar oorzaak vinden in de verandering der studenten.

Deze eerste mogelijkheid die ons overblijft lijkt me niet irreal. Reeds jaren geleden hoorde men uit middelbaar onderwijskringen de klacht, dat de houding der „jeugd” zo veranderde. Men bleek niet alleen minder aandacht te kunnen opbrengen voor de stof, maar de gehele instelling was materialistischer geworden (aandacht voor technische vakken, geen interesse voor b.v. geschiedenis). Men had daar dan ook verklaringen voor, maar deze kunnen buiten beschouwing blijven.

We zitten nu met het „probleem” dat deze generaties ondertussen reeds lang en breed staan ingeschreven aan de universiteiten, en dat het niemand zou mogen verbazen dat er klachten binnenkomen. Het probleem is niet: hoe komen we van deze

studenten af, maar: hoe vangen we ze op. Het is namelijk te verwachten dat deze habitus op volgende generaties overgedragen zal worden. De hoogste klassen der middelbare school vormen een élite, waar de lagere klassen hun gedragsnormen aan afkijken. Dit is natuurlijk een grove generalisatie, die niet dogmatisch gehanteerd mag worden. Het schijnt echter ook in de gezelligheidsverenigingen op te vallen dat de jongerejaars over het algemeen (weer zo een generalisatie) minder diepgaande interessen hebben dan hun voorgangers. „Keine tiefe Gefühle mehr“, om met Nietzsche te spreken. Hoe dit ook zij, het een en ander schijnt me niet verklaarbaar uit de laatste oorlog alléén, evenmin als uit de geestelijke en morele onzekerheid in de jaren daarna. Mijns inziens speelt hier het entree van de door ons zo gerespecteerde welfare-state ook haar rol. Het hoger onderwijs, steeds genoten door een meer geselecteerde groep, die dan behept was met haar eigen habitus, was op deze groep ingeschoten. Als er klachten rijzen over „kwaadaardige gezwellen“ van „betaalde hulp van buitenstaanders“, om het wat gekleurde instrumentarium te lenen van de Wit, dan lijkt het me wat te eenvoudig om de eventuele oorzaken in rijtjes te zetten, a, b en c, zonder deze dieperliggende oorzaken te vermelden. Wanneer er iets veranderd is in de samenstelling der universitaire bevolking, dan moet dit worden opgevangen door de universiteit.

We naderen aldus de laatste „mogelijkheid“, al is deze term langzamerhand misschien wat ondergraven: de gevolgde methode van onderricht voldoet niet meer. Hierover zal ik kort zijn, want het was niet mijn bedoeling onder dit hoofd nu eens een volledige blue-print van de toekomstige universiteit te tonen.

Als het uitoefenen van contróle op repetitoren wenselijk wordt geacht, om welke reden dan ook, dan lijkt de enige methode die openstaat: het inlijven van dit instituut als assistentschap b.v. (tutor). Het lijkt volstrekt onnodig om de steeds verdergaande afbrokkeling van het academisch onderwijs lijdelijk te moeten toezien. Dat de oude universitas-idee onmogelijk is geworden (door de specialisatie der weten-

schap zelf) is al jammer en schadelijk. Dat van het contact tussen docent en student, buiten de werkcolleges, niets is overgebleven, is een onberekenbare schadepost. Reeds de denktrant der studenten, in Nederland en daarbuiten, geeft de weersverandering aan: men vraagt naar de universiteit waar je studeert, men vraagt niet meer in eerste instantie naar de professor onder wiens leiding men zijn studie verricht. Een klein symptoom, maar beduidend. Vroeger koos men een leermeester en reisde er Europa voor door. Wat is er overgebleven van deze combinatie onderricht-persoonlijkheidsvorming?

Een wijdere vertakking der wetenschappelijke staf lijkt een oplossing te zijn. Toch zijn er weer tegenkrachten, die in één regel samengevat luiden: de autonomie die de wetenschap moet bezitten is niet te rijmen met een steeds groter wordende financiële afhankelijkheid. We hebben bij het atoom-onderzoek gezien, enkele jaren geleden, wat dit kan betekenen. Van wetenschappelijk oogpunt bezien is de puzzle, die aldus voor ons ligt, niet direct op te lossen, lijkt me.

Tenslotte nog een opmerking. In het rijtje „oorzaken“ van de Wit, leest men onder punt i: uitleg. Zou dat niet juist het hoofdpunt zijn? Het is mogelijk dat ik gebukt ga onder wanhopige vooroordelen, maar ik veronderstel dat men bij een repetitor juist dit punt zoekt. En voorts denk ik dat het examineren niet alleen kennis, maar ook inzicht wil testen. Het is natuurlijk juist, dat de individuele student ook andere motieven kan hebben om een repetitor op te zoeken (b.v. de zekerheid, gemakzucht etc). Wanneer dit probleem echter benaderd wordt vanuit wenselijkheid of onwenselijkheid vanuit wetenschappelijk oogpunt, dan dienen dezen verder buiten beschouwing te blijven. Het is niet aan de universiteit om het gedrag der studenten te gaan voorschrijven, maar om de kennis te beoordelen. Het probleem is, dat er naast de universiteit zich een instituut heeft ontwikkeld dat hetzelfde doel nastreeft als zij, en niet dat er studentjes zijn die aan de repetitor een vader-rol toekennen.

W. R. I. v. d. Does de Willebois

Repeteren geprolongerd

„Eh bien, lecteur raisonnable, voyez combien ces hommes ont tort, et saisissez bien, si vous le pouvez, la logique de ce que je vais vous exposer.”

Xavier de Maistre: „Voyage autour de ma chambre”.

Wee mij, indien ik nu in plaats van dank te betuigen voor reacties op mijn pennevrucht, de schrijvers van „Repeteren” en „Repeteren?” in de geest van bovenstaand citaat, al was het op papier, te lijf zou gaan. Wee echter U, lezer, wanneer ge na voorgaande zin de verdenking koestert, dat bij mij ten tijde van het schrijven van mijn artikel de hoop of bedoeling aanwezig was om, door zelf één bijdrage te leveren, vele Rostrakolommen in de toekomst met wederwoorden of commentaren gevuld te zien. Rostraredacties hebben nog nimmer in een dergelijke opbrengstwaarde van de inhoud van artikelen gespeculeerd en het zij ons gegeven, dat Rostra's conjunctuur de baisse nooit zal kennen, die tot zoiets zou kunnen leiden.

Als ik aanval, noch verdediging kies bij het schrijven dezer regels en de vrede bewaar met hen, die beide voorgaande artikelen schreven, dan is dit niet, omdat ik geen heil zie of geen zin heb in polemiek, maar omdat ik het belangrijker vind er op te wijzen, dat, ondanks bepaalde verschillen in opvatting, een opvallende mate van gelijkgestemdheid van ons drieën ten aanzien van de kern van de zaak niet valt te loochenen.

Om de gelijklopende titels, afgezien van de vraagteken-variant, als basis voor

deze bewering te bezigen zou ver gaan en flauw zijn. Ik wil dan ook wijzen op iets anders, te weten de volgende, in alle drie stukjes ondubbelzinnig, zij het niet steeds expliciet, naar voren komende gedachtentrits:

rond het repeteren hangt een probleem; dit probleem is niet los te zien van het totaal: de universitaire studie;

van schuld bij één der betrokken groepen van mensen (docenten, studenten, repetitoren) kan niet zonder meer worden gesproken;

de huidige toestand moet liever niet blijven voortbestaan;

de oplossing moet gaan in de richting van een uitbreiding van de wetenschappelijke staf;

inschakeling van huidige repetitoren in de formeel universitaire organisatie verdient hierbij overweging.

Dat juist ook inzake de oplossing de gedachten de zelfde kant uitgaan, reken ik niet tot de toevalligheden.

Indien de nu nog vage ideeën, die over mogelijke oplossingen bestaan in de naaste toekomst concretere vorm kunnen aannemen, zullen de op papier gereed zijnde plannen eerder verwezenlijkt kunnen worden, wanneer eens — later — de overheden (het arme Amsterdam hoeft en kan alles immers niet alleen dragen) voor Sinterklaas gaan spelen. Wil de Alma Mater, en dus ook onze faculteit, haar schoen gevuld zien, dan moet zij deze toch eerst met haver, stro en vooral wens en voorts zingen, luid zingen!

Y. B. de Wit

EXCURSIEF

Het is een traditie aan onze fakulteit, dat tegen het eind van het tweede studiejaar een excursie wordt gemaakt, die bedrijfseconomisch is gericht. Meestal wordt deze geleid door Professor Mey, bijgestaan door een schare van assistenten. De organisatie berust bij een hoofd-assistent, die een driedaags programma samenstelt, volgens hetwelk een vijftal bedrijven wordt bezocht.

Zo'n eskursie wordt natuurlijk niet gehouden om deszelfs wil, maar om de voordelen, die eraan verbonden zijn. Als hoofddoel moge worden gezien, dat de kandidandi, na afloop van twee jaar kollege en vóór het schrijven van de skriptie, inzicht krijgen of hun inzicht vergroten, in de problemen waarmee de hedendaagse Nederlandse industrie te kampen heeft, m.n. op bedrijfseconomisch gebied. Hier-

aan wordt op uitstekende wijze beantwoord. Op een technisch-ekonomische inleiding volgt steeds een rondgang door het betreffende bedrijf, waarbij de gelegenheid tot vragenstellen bestaat. Dit wordt in de vorm van een discussie of forum na afloop voortgezet en nadere vragen worden door op dat gebied uiterst deskundige personen, zoals direktieleden en afdelingschefs, beantwoord.

Als uitvloeisel van het hoofddoel zij aangemerkt het voordeel, dat de kandidandus ervan overtuigd raakt, dat theorie en praktijk overeenstemmen, dat de eerste veelal is ontstaan uit de laatste en dat deze door betere begripsvorming en systematiek van de theorie merkbaar beïnvloed en verbeterd is in haar toepassingen.

Een derde voordeel bestaat hierin, dat de band tussen hoogleraar en studenten verstevigd wordt. Door een zekere terughoudendheid van de studenten om met hun professor te spreken is deze niet zo groot als wel mogelijk zou zijn. Reeds tegenover de assistenten bestaat bij velen een soort angst waardoor de gesprekken verstommen als één hunner in de nabijheid komt. Met een U of aarzelend jij worden ze aangesproken, waarbij de gelijkheidsgedachte aan de kant van de kandidandi ten onrechte nauwelijks bestaat. Dat hiervan soms misbruik wordt gemaakt blijkt b.v. 's nachts, als één der assistenten een heerserspositie tracht te scheppen op de slaapzaal door iedereen te gebieden zijn mond te houden en bij overtreding te dreigen met „buiten in de regen te zetten”. Zo heeft ieder zijn toenaderingsmethode! (Dat laatstgenoemde contactbeproeving niet op prijs gesteld wordt blijkt wel uit de reacties, terwijl het de solidariteit van de studenten onderling verstevigt, wat weer het contact met de overige assistenten bemoeilijkt.) Toch vermag dit alles niet het prettige karakter van een exkursie weg te nemen.

Een vierde voordeel is, dat de studenten elkaar beter leren kennen, hoewel het door de korthed van de exkursie mogelijk is, dat voorbarige konklusies t.a.v. elkan anders eigenschappen worden getrokken.

Na deze algemene beschouwing een meer bijzondere en wel die van de exkur-

sie gehouden op 22-24 oktober j.l.

Op de eerste dag werden de deelnemers om half tien bij het Rotterdamse C.S. verwacht, waar een druilerig regentje de Amsterdammers een typisch Rotterdamse welkomstgroet bracht. Van een korte droogte werd gebruik gemaakt om zich naar de bus te begeven, die terstond wegreed, zodat met de universitaire traditie om een half uur te laat te beginnen gebroken werd. Drie kwartier later zat iedereen zich wakker te drinken in de koffiekamer van de Shell, zodat men geestelijk net ontwaakt was toen de Heer van Maanen de „Shell in a nutshell” behandelde. Na twee filmpjes en een rondrit over het uitgestrekte raffinageterrein ging het gezelschap sloop in een rondvaartbootje, dat zijn kostbare last naar Thomsens Havenbedrijven vervoerde. Op deze tocht werden de deelnemers naar lichaam en geest gevoed op kosten van genoemd bedrijf.

Ook Thomsen — „de veredelde sjouwerman” — toonde ons haar organisatorische en ruimtelijke ingewanden, waarna ze ons naar vaste val vervoerde. Hier kreeg men de kans om op eigen gelegenheid gedurende anderhalf uur Rotterdam te gaan bezichtigen, maar door de bagage brachten de meesten het niet veel verder dan terrasjes of een andere zitgelegenheid.

In „t Vooronder” werd 's avonds in dezelfde ongedwongen sfeer, die de hele exkursies kenmerkte, een behoorlijke maaltijd genuttigd, waarna een iegelijk weer losgelaten werd op de stad. Wederom belette de bagage grote ontplooiing van aktiviteit, waardoor de grootste prestatie van die avond bestond in het taxiën naar Wim Kan of het kaarten in een kroegje.

Om twaalf uur kwam men bij de bus, die ons naar onze slaapplaats moest brengen. Hoewel de chauffeur de weg niet wist en geen der assistenten aanwezig was slaagde de bus erin tegen kwart voor één bij konferentiehuis „de Tempel” te arriveren. Daar slieden de dames-deelneemsters, terwijl de heren nog een paar honderd meter moesten lopen, alvorens zij bij een gebouw kwamen, waar men eerst jeugdherbergachtige kaarten moest invullen en

vervolgens in een jeugherbergachtige zaal terecht kwam. Tegen half twee viel de stilte, die even later werd verbroken door de assistenten, waarvan er één jeugherberg-vaderlijk trachtte de stilte te herstellen, die hij zelf had verstoord.

Voor de volgende dag was het ontbijt in „de Tempel” om half negen precies vastgesteld. Door dit vroege uur was het waslokaal, dat om half acht slechts een enkele wasser telde, tegen kwart over acht propvol, waaruit eens te meer blijkt hoe eensgezind de aanhangers van de Amsterdames School zijn in hun ideeën.

Zij, die gedacht hadden hun ontbijt op bed te krijgen, vergisten zich heerlijk. Slechts enkele Korpsknappen, fris van gedachten, hadden van een vooruitziende blik blijk gegeven en waren in een hotel gaan slapen. Wellicht ook zou het voor hen te laat worden, als ze pas met de bus van twaalf uur naar „de Tempel” gingen. Voorwaar zij hadden gelijk. Hadden zij immers niet de vermoedendste dag van allen gehad door de parapluie, die ze de hele dag met zich moesten dragen?

De hele dag werd besteed met een bezoek aan de Lipsfabrieken, waarvan de directie bestond uit de heren Lips, Lips, Lips en nog enkele anderen. Sommigen konden zich hierdoor niet aan de indruk onttrekken met een familievennootschap te doen te hebben. Teneinde een goede indruk te maken bood men ons een lunch aan, die zo voortreffelijk was, dat iedereen instemde met de alliteratieve konklusie: „Lips loopt lekker licht.”

Na de rondleiding, en door de sleutel- en door de brandkastenfabriek werd een zeer geslaagd forum gehouden, waarop alle vragen buitengewoon openlijk werden beantwoord.

Voldaan vertrok het gezelschap dan ook naar Rotterdam, alwaar in het Twaalf Provinciën-huis, na een aperitiefje in het schemerdonker, een goed maal werd geserveerd, dat door de ongedwongen sfeer, waarin het plaats vond en door de muziek die sinds de derde gang gespeeld werd, extra smaakte. Met enige bevreemding keken de exkursisten naar de meisjes, die tijdens en na het eten in groepjes van twee en vier binnendruppelden en rustig afwachten tot ze ten dans gevraagd zouden worden. De aarzeling onzerzijds om dit te doen werd overwonnen, toen bleek, dat deze meisjes gecharterd waren door de assistenten (een prachtig staaltje van organisatiekunst, waarvoor hun alfe eer toekomt). Helaas bleek een groot aantal van deze Rotterdamse schone niet te kunnen harmoniëren met het Amsterdamse, zodat zich tegen het eind van de avond enige groepjes studenten afsplitsten, die zich op oud-Germaanse wijze vijf- of meervoudig verbroederden. Hun vreugde hierover staken ze in de bus niet onder stoelen of banken, terwijl ze de chauffeur

te kennen gaven, dat ze de verbroedering elders, dicht bij „de Tempel”, wilden voortzetten. Doordat ze er echter tegenop zagen drie kwartier te lopen kregen ze nog enige nachtrust, hoewel dezelfde assistent van de vorige avond hen aanvankelijk weer uit de slaap hield met zijn dreigementen, die ditmaal bitter weinig uitrichtten. Misschien kwam dit ook, doordat bekend was geworden, dat hij zelf op de vorige exkursie één van de grootste herrieschoppers was geweest.

De volgende dag zouden we „ins blauwe hinein” gaan, d.w.z. we zouden de Porceleynse Fles in Delft bezoeken, de enige fabriek ter wereld, die „echt” Delfts Blauw maakt. Het was interessant te zien hoe het handwerk in Nederland nog in ere gehouden wordt, terwijl ook enkele andere kenmerken van de Middeleeuwse produktiehuishouding aardig naar voren kwamen, zoals de winkel, die aan het bedrijf verbonden was, de medewerking van de baas in het produktieproces, etc.

De exkursie zou worden afgesloten met een bezoek aan de Koninklijke Nederlandsche Gist- en Spiritusfabriek N.V. te Delft. Hiertoe werd met volledige bagage een wandeling van iets meer dan een half uur door Delft gemaakt, zodat oude gevelten, sociëteiten en andere kuriosa van dit antieke studentenplaatsje niet ongezien bleven. Bij de N. G. & S. F. vond de ontvangst plaats in de kantine van het konditionneergebouw voor Antibiotica. Tijdens een staande „drink” was het mogelijk met de verschillende afdelingschefs te praten, die aan tafel tussen ons in kwamen zitten. De gesprekken met hen tijdens de uitstekende lunch waren volkomen ongedwongen, ja zelfs geanimeerd. Na twee korte inleidingen werd de rondgang door de fabriek gehouden, die voornamelijk peniciline produceert. Bizar en interessant was hierbij de konijnen- en muizenafdeling waar de peniciline op haar betrouwbaarheid werd getest door vivi-sektie. Na de rondleiding bestond gelegenheid tot het stellen van vragen, die op vaak geestige wijze werden beantwoord. Een der assistenten maakte zich hierbij zeer verdienstelijk. Door zijn scherpe formulering kwam aan het licht, dat de N. G. & S. F. niet in de eerste plaats zich richt op het dienen der mensheid, maar op het behalen van winst. Helaas vond hij de discussie eenzijdig worden, waardoor de „tien vragen” die hij nog wist, niet gesteld werden. Door velen werd dit als een gemis gevoeld. Toch had zijn methode succes, want even later kwamen van alie kanten de vragen los, die tot ieders voldoening beantwoord werden.

Met een dankwoord sloot Professor Mey de discussie en daarmee de exkursie, die buitengewoon geslaagd was geweest.

ECONOMIE IN 16 TEKENINGEN

(18e aflevering)

*Ik weet, dat er onder U zijn, die mijn colleges
aan de „vakstudie” uitleveren.*

BOEKBESPREKING

Beleids-elementen in een dynamische Financiering — dr. A. Th. de Lange *).

Degenen, die aan de Gemeente-Universiteit economie studeren of gestudeerd hebben, zullen bij het bestuderen van bovengenoemd werk vele bekende gezichtspunten aantreffen, tezamen met een meer „realistische” beschouwing van het financieringsprobleem.

De schrijver stelt nadrukkelijk voorop, dat plannen gebaseerd op statische verhoudingen, bij een dynamische ontwikkeling van het economisch leven haar doel missen: het geven van een normatieve handelwijze. Terecht wijst de schrijver er op, dat beschouwingen, welke worden gegeven in de veronderstellingen van verhoudingen, welke zich in de realiteit van het leven niet voordoen, voor hen, die de uitkomsten der overwegingen in de praktijk moeten hanteren, weinig nut zullen afwerpen (blz. VI).

Het is dan ook begrijpelijk, dat de roep om het stellen en oplossen der economische vraagstukken onder de veronderstelling van dynamische verhoudingen luider klinkt, al naarmate de waarden der gegeven grootheden in de veelheid van economische problemen sterkere onverwachte veranderingen vertonen (blz. VIII). Onder **dynamische verhoudingen** verstaat de schrijver die omstandigheden en voorwaarden, welke door de bedrijfsleiding niet voorzien kunnen worden, met name de wijziging in de datumwaarden, waarmee men in tijden van „creeping inflation” rekening moet houden. Het element van de onzekerheid wordt dus in deze economische beschouwingwijze opgenomen (time economics).

Bij het bestuderen van bovengenoemd werk kan men echter gemakkelijk in begripsverwarring geraken door het door de schrijver gehanteerde begrip **datum**, dat in een zeer afwijkende betekenis wordt gebruikt ten opzichte van het gangbare economische „spraakgebruik”. Iedere schrijver is natuurlijk volkomen vrij in de wijze, waarop hij het begrip datum hanteert. Hij dient dan echter wel te bedenken, dat een grote afwijking van de „normale” gang van zaken tot misvatting kan leiden.

In de economische wetenschap wordt aan het begrip datum een zeer bijzondere betekenis gehecht. Een datum is een gegeven grootheid, waarvan men uitgaat bij zijn onderzoekingen (blz. 12). Is het echter zinvol, een scheiding te maken tussen datumgrootheid (kwantitatief) en datumwaarde (kwalitatief) (blz. 9 e.v.). De schrijver bedoelt met het begrip da-

tum de gegeven grootheid, waarvan de leer der financiering uitgaat bij het opstellen van een financieringsplan.

Over de begrotingstechniek bestaat in de economie geen eenstemmigheid. De schrijver stelt als primaire eis aan iedere begroting, dat deze gebaseerd moet zijn op reële, met de werkelijkheid overeenstemmende verhoudingen (**het dynamische aspect**). Dit is een bijzonder moeilijk vraagstuk, daar de verwachtingen omtrent de toekomstige ontwikkelingen veelal subjectief gefundeerd zullen zijn. Wij twijfelen echter, of dr. Mey in zijn boek „Bedrijfsbegroting en Bedrijfsbeleid” met het begrip flexibele begroting een begroting alleen geldende onder statische verhoudingen bedoeld heeft, zoals door de schrijver op bladzijde 49 geconcludeerd wordt. (Voor de opvatting van dr. A. Mey zie „Bedrijfsbegroting en Bedrijfsbeleid”, pag. 291.)

De schrijver beperkt zich in zijn boek tot de bepaling van en de voorziening in de permanente vermogensbehoefte. Als een typisch voorbeeld van de dynamische beschouwingwijze hebben wij tenslotte de analyse van de emissiekoers uit het geheel gelicht en zullen deze hieronder verkort weergeven.

De expansiereservetheorie berust op statische verhoudingen, hoewel het element van de verwachtingen mede een rol speelt. Deze theorie gaat uit van drie veronderstellingen, te weten:

1. de beurswaarde wordt bepaald door de gekapitaliseerde waarde van het dividend;
2. het nieuw aan te trekken vermogen draagt **voorlopig** niet tot meerdere winstvorming bij;
3. de winst wordt geheel uitgekeerd.

Bij een dynamische beschouwingwijze blijkt een nadere modificatie van deze te zeer vereenvoudigde veronderstellingen noodzakelijk:

1. de beurskoers wordt niet alleen door het te verwachten dividend bepaald, maar mede door andere factoren zoals bv. de conjunctuursverwachting;
2. indien een duurzame investering tijdelijk gefinancierd is, draagt een consolidatie met de door de emissie verkregen middelen wel tot een grotere winst bij;
3. de winstpolitiek van de meeste ondernemingen kenmerkt zich door een gedeeltelijke uitkering van de gemaakte winst. Een belangrijk deel wordt gereserveerd. Een aandelen-

vergroting kan de onderneming dus toch in staat stellen, hetzelfde dividendpercentage te blijven uitkeren. De koers van de oude aandelen behoeft door een emissie niet lager te worden. Het gezegde: „Vele varkens maken de spoeling dun” gaat dan niet op.

De schrijver heeft het zich niet gemakkelijk gemaakt. Er is over de financieringstheorie betrekkelijk weinig literatuur. Een werk over een dergelijk belangrijk onderwerp is dan ook voor een ieder, die deze materie ter harte gaat, zeker het bestuderen waard. Voor candidandi heeft dit boek dan nog een speciale aantrekkelijkheid. Het geeft in het kort een

bespreking van N. J. Polak's boek „Enige Grondslagen voor de financiering der onderneming” en een samenvatting van de financieringsmethode, zoals deze door de Amsterdamse School gepropageerd wordt. Het behandelt uitgebreid financieringsonderwerpen als de vermogenmarkt, de emissiekoers en de claimwaarde en ook de gewijzigde economische positie van de aandeelhouder.

R. Dingemans

-----

*) Dr A. Th. de Lange, „Beleids-elementen in een dynamische financieringstheorie”. Verschenen in de serie „Bedrijfs-economische Monografieën”. Stenfert Kreese, Leiden 1957.

Lijst met geslaagden voor het doctoralexamen

over de periode 18 oct. t.m. 22 nov. 1957

883	14-10-'57	M. Brummer	887	5-11-'57	P. G. Dercksen
884	15-10-'57	H. H. Bauschen	888	19-11-'57	J. B. v. Waaijen
885	31-10-'57	H. J. de Voogdt	889	28-11-'57	R. J. v. Bemmelen
886		P. Vos			

Lijst met geslaagden voor het candidaatsexamen

over de periode 14 oct. t.m. 28 nov. 1957

1550	18-10-'57	J. F. Pos	1558		H. W. N. Flinkenflögel
1551		H. G. Otten	1559	15-11-'57	J. A. W. Groenewegen
1552		J. J. Lastdrager	1560		G. H. Dik
1553		P. F. A. Anink	1561		J. A. Sillem
1554		P. P. C. Bottelier	1562	22-11-'57	J. Moëd
1555		A. Kooijman	1563		J. G. Visser
1556	25-10-'57	G. A. Posthumus	1564		B. Scheepmaker
1557	1-11-'57	J. v. d. Werf			

BLOEMPJES

OOK EEN OPVATTING!

Iets is alleen serieus in deze wereld, als er sommetjes over bestaan.

(Practicum voortgezet boekhouden)

ZELFKENNIS I

Madame de Pompadour was zeer zeker een schone vrouw. Ik zeg dat maar, om mijn college niet al te droog te maken.

(College waarde en resultaat)

ZELFKENNIS II

. . . . en dan is mijn argument tegen professor A. Mey en professor van Rietschoten: „Kom, kom”. Een slap argument, dat geef ik toe.

(Practicum voortgezet boekhouden)

SPRINGE, SPRONG, GESPRANGE

En hier, mijne heren, springen de fouten tevoorschijn als vlooien uit een matras.

(Practicum voortgezet boekhouden)

HANGSLOTEN GEVRAAGD

Minister Lieftinck zei eens tegen mij: „Hou toch eens op met over die vervangingswaarde te praten”. Mijn antwoord was: „Dan moet er een hangslot op mijn mond of de belastingwetgeving moet veranderd worden”.

(College waarde en resultaat)

Regelmatige passagiersdienst tussen
ROTTERDAM, LE HAVRE, SOUTHAMPTON,
COBH (Ierland) en NEW YORK
met geregelde afvaarten naar CANADA

Holland-Amerika Lijn

"It's good to be on a well-run ship"

P. VELTHUYS Cz.

econ. drs.

Repeteert

Candidaatsexamen:

Sociale en Bedrijfseconomie

Doctoraalexamen:

Bedrijfseconomie

Marnixstraat 290 - Kamer 309 - Amsterdam-W.

Spreekuur: Woensdag 3 tot 4 uur.

Tel. Zaandam (K 2980) 3315. s' avonds en weekend.

W. GRADER

Econ. Drs

repeteert

Doctoraal examen:

Sociale en Bedrijfseconomie

ROERSTRAAT 102 hs

TELEFOON 717915

K. DE POUS

ECON. DRS

VEERSTRAAT 8

Amsterdam-Z.

Telef. 71.55.88

repeteert voor

CANDIDAATS- EN DOCTORAAL-EXAMEN

de onderdelen

SOCIALE ECONOMIE EN BEDRIJFSECONOMIE